

Julkaisun voi tilata osoitteesta www.socom.fi/julkaisut.html

LASTEN KERRONTA JA SEN MERKITYS

Narratiivinen tutkimus lasten ja kriisikeskuksen
työntekijän välisistä keskusteluista

LASTEN KERRONTA JA SEN MERKITYS
Narratiivinen tutkimus lasten ja kriisikeskuksen
työntekijän välisistä keskusteluista

Eija Vikman

Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva
lisensiaatintutkimus

Helsingin yliopisto
Yhteiskuntapolitiikan laitos
Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala

(Kaakkois-Suomen sosiaalialan
osaamiskeskus Oy Socom 2009)

JULKAISIJA

Kaakkois-Suomen sosiaalialan

osaamiskeskus Oy Socom

Laserkatu 6

53850 Lappeenranta

Puh. 044 748 5307

Fax (05) 624 3180

TAITTO

Kai Kortelainen

ISBN 978-952-5463-14-9

ISSN 1796-9077

Lappeenrannan teknillisen
yliopiston Digipaino 2009

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.	
3 TUTKIMUKSEN AVAINKÄSITTEET	16
3.1 LAPSUUSTUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN PAIKANTAMINEN.....	16
3.1.1 <i>Lapsuus käsitteenä</i>	16
3.1.2 <i>Lapsuustutkimus</i>	19
3.1.3 <i>Lapset osallisina ja kertojina</i>	27
3.1.4 <i>Lapset ja kriisi</i>	32
3.1.5 <i>Perheväkivalta erityisesti lasten kannalta</i>	37
3.2 TUTKIMUKSEN SOSIAALINEN TODELLISUUS	48
3.2.1 <i>Kriisikeskus</i>	49
3.2.2 <i>Lapset kriisikeskuksen asiakkaina</i>	54
4 TUTKIMUSASETELMA – AINEISTON JA MENETELMIEN ESITTELY	58
4.1 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	58
4.1.1 <i>Ontologiset ja metodologiset valinnat</i>	58
4.1.2 <i>Narratiivisuus</i>	66
4.2 TUTKIMUSAINEISTO	78
4.2.1 <i>Tutkimusjoukko</i>	78
4.2.2 <i>Tutkimusaineisto ja aineiston keruu</i>	80
4.2.3 <i>Lasten haastattelujen eettisyys</i>	87
4.3 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI	91
4.3.1 <i>Erilaiset tekstit tarinan ja kerronnan tuottamisen välineinä</i>	91
4.3.2 <i>Aineiston analyysiprosessi</i>	97
4.3.3 <i>Kerronta yhdessä kertomisen näkökulmasta</i>	108

5 LASTEN KERTOMUSTEN JA KERRONNAN KUVAUKSET	119
5.1 PERUSTARINAT JA HENKILÖKUVAT LAPSISTA	119
5.2 KERTOMUKSET AUTTAMISEN KONTEKSTISSA	135
5.2.1 <i>Vertaistuen merkitys lasten kertomuksissa</i>	135
5.2.2 <i>Aikuiset ja kriisikeskus lasten kertomuksissa</i>	138
5.2.3 <i>Oman toimijuuden merkitys auttamisen kontekstissa</i>	142
5.3 LASTEN KERTOMUSTEN SOSIAALISET SUHTEET	147
5.4 TULEVAISUUDEN KERTOMUKSIA JA VASTAKERTOMUKSIA	152
5.5 TUNTEET TOIMINNAN MERKITYKSELLISTÄJINÄ	155
5.6 TULEVAISUUDEN MUISTELU TIEDON TUOTTAMISEN VÄLINEENÄ	159
5.7 LASTEN KERRONTA	161
5.8 TULKINTAREPERTUAARIT JA NIIHIN SISÄLTÄVÄT PUHEEN KATEGORIAT	170
6 LASTEN KERTOMUSTEN JA KERRONNAN TARVITSEMA TUKI	179
7 TUTKIMUKSEN MERKITYS SOSIAALITYÖLLE	189
LÄHTEET:	196

KUVIOT:

Kuvio 1: Kertomuksen aspektit	96
Kuvio 2: Tutkimusasetelma	98
Kuvio 3: Perustarinan koontitilanne	102
Kuvio 4: Aineiston analyysin teemakartta	105
Kuvio 5: Yhdessä kertomisen tilat	118
Kuvio 6: Tulkintarepertuaarit ja niihin sisältyvät kategoriat	178

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus tarkastelee perheväkivaltaa lasten näkökulmasta ja lasten kertomana. Tutkimus kiinnittyy ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin, kuten perheväkivallan tunnistamiseen ja ehkäisyyn liittyvä toiminta ja toisaalta lasten kuulemiseen ja osallisuuteen kytkeytyvä pohdinta. Tutkimuksessa nämä kaksi tärkeää yhteiskunnallista teemaa yhdistyvät auttamiskäytäntöihin kriisikeskus kontekstissa.

Tutkimusaiheeseeni päädyin työni kautta, kun olin eteläsuomalaisessa kriisikeskuksessa vuosina 2004 - 2006 kehittämässä lasten kanssa tehtävää kriisityötä. Mennessäni kriisikeskukseen vuonna 2004 varsinainen kriisityö oli minulle vielä melko vierasta. Olin toiminut aikaisemmin lastenpsykiatriassa, päihdetyössä, lastensuojelutyöntekijänä sekä perheneuvolatyössä. Perheneuvolan sosiaalityöntekijänä olin työskennellyt paljon lasten kanssa ja olin käyttänyt työssäni lasten kohtaamisen välineinä paitsi erilaisia leluja, kuten nukkekotia, nukkeja, pehmoeläimiä, myös kuvakortteja, kuten Pesäpuu ry:n Vahvuuskortteja.

Koska en aikaisemmin ollut kuitenkaan tehnyt työtä kriisikeskuksessa, menin sinne melko tietämättömänä siitä, mitä työni siellä tulisi olemaan. Muistan odottaneeni kohtaavani kriisissä olevia aikuisia ja lapsia, jotka kokemastaan järkyttyneinä odottavat avuttomina apua, ja ovat suurimman osan aikaa työntekijöiden ”hoidettavana”. Huomasin kuitenkin melko pian

olevani ihmisten keskellä, jotka kriisitilanteestaan huolimatta järjestelivät asioitaan, tapaavat läheisiä ihmisiä, hakevat tavaroita ja vaatteita asunnostaan, jotta voivat lähteä töihin ja laittaa lapsensa kouluun. Lapset odottivat usein innolla ensimmäistä koulupäiväänsä kriisikeskukseen tulonsa jälkeen. He tapasivat myös kavereitaan kriisikeskuksessa ollessaan. Kriisikeskuksessa olevat aikuiset kävivät töissä, tapasivat vieraitaan tai kävivät ystävien ja sukulaisten luona vieraisilla. He kävivät kaupassa, tekivät ruokaa, pesivät pyykkiä, pitivät huoneensa siistinä, saunoivat, katselivat televisiota ja elivät melko pian kriisikeskukseen tulonsa jälkeen mahdollisimman tavallista arkea. Lapset kulkivat heidän mukanaan ja isommat lapset kävivät koulua ja tapasivat kavereitaan, kuten aikaisemminkin ennen kuin perhe oli tullut kriisikeskukseen.

Kiinnostuin siitä, mitä lapset ajattelevat tilanteestaan keskellä perheen kriisiä ja mitä he itse kertovat kokemastaan. Halusin tietää, mitä lapset kertovat arkensa rakentumisesta kriisitilanteen jälkeen ja mitä he kertovat ajattelevansa omasta ja perheensä tulevaisuudesta kriisikeskuksesta lähdön jälkeen. Aloin miettiä, kertovatko lapset ympärillään olevista ihmisistä, jotka ovat pystyneet heitä auttamaan vai ovatko lapset kokeneet jääneensä kriisitilanteessa yksin ja oman toimintansa varaan. Lähestyn lasten kokemuksia lasten kertomusten sisältöjen ja kerronnan tapojen kautta, jolloin pääpaino on nimenomaan kerrontatapahtumassa. Kiinnostukseni lasten kerrontaa kohtaan johti myös tarkastelemaan kerrontatapahtumaa siltä kannalta, mikä tai miten lasten kerrontaa voisi tukea niin, että lapset kokisivat sen turvalliseksi.

Keskeistä tutkimuksessani on, että lasten kerronta tapahtuu keskellä perheen kriisiä eli akuutin selvittely- ja kriisityön vaiheessa perheen ollessa kriisikeskuksessa. Kriisikeskus on tarkoitettu antamaan perheille ja yksilöille henkistä ensiapua onnettomuuksien ja äkillisten kriisitilanteiden jälkeen. Sinne tullaan nimenomaan kriisin alkuvaiheessa suoraan kriisitilanteesta. Olen tarkastellut lasten kertomuksia kokemastaan, mutta myös heidän kertomustaan siitä, mitä heille voisi tapahtua tulevaisuudessa. Lasten kertomukset siitä, mitä kriisitilanteen jälkeen tapahtuu, ovat merkityksellisiä lasten tulevaisuuden kannalta. Se, miten paljon lapset kokevat pystyvänsä vaikuttamaan asioihin, auttaa heitä mahdollisesti myös rakentamaan tulevaisuuskuvansa toisenlaiseksi, kuin jos he kokevat olevansa täysin tapahtumien armoilla. Toisaalta voidaan kysyä, onko lasten jo varhaisessa vaiheessa otettava vastuu omasta tulevaisuudestaan ja sen sujumisesta.

Kokemukseni mukaan tiedän, että lapset vaikuttavat perheen tilanteeseen, ja lapsilla on tietoa myös siitä, minkä vuoksi perhe on apua hakemassa. Lapset luovat arjessa selviytymisen tapoja juuri siinä elämäntilanteessa, missä kulloinkin ovat ja rakentavat elämänsä vaikeidenkin kokemusten perustalle. En käsittele tutkimuksessani aihetta psykiatrian tai psyykkisen terveyden kannalta, vaan analysoin lasten kertomuksia tapahtuneesta sekä toiminnastaan kriisitilanteessa ja arjessaan kriisin jälkeen tavoitteenani löytää keinoja, joilla lasten kerrontaa voitaisiin eri auttamismuodoissa tukea. Ikävistä asioista kertominen on lapselle tärkeää, ja kuuntelevan aikuisen kohtaaminen jo sinällään eheyttävä kokemus. Aikuisen mahdollisuudet tukea ja rohkaista lapsen kerrontaa voi johtua monenlaisista seikoista. Tutkimukseni päätavoitteena on ollut tutkia lapsen kerrontaa tukevia tapoja ja keinoja, joilla

lapsen kanssa työskentelevä voi edistää kerrontaa ja tehdä kertomistapah-
tumasta lapselle mahdollisimman turvallisen ja luottamuksellisen. Mahdol-
lisuudella puhua pahoista asioista ja ikävistä tapahtumista on merkitystä
lasten tulevaisuuden kannalta, mutta kertominen edesauttaa myös lasten
arjen sujumista välittömästi perheen kriisitilanteen aikana ja heti sen jäl-
keen. Ennen kaikkea tieto lasten tavasta kertoa antaa lasten kanssa työsken-
televille mahdollisuuden rakentaa työskentelymenetelmiä ja koko auttamis-
järjestelmää lapsia huomioivaan suuntaan.

Julkaisun voi tilata osoitteesta www.socom.fi/julkaisut.html